

Korupce – změnil se její charakter nebo náš názor?

Miroslav Scheinost
Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Praha

**4. olomoucká sociologická podzimní konference
Olomouc, FF UP 23. – 24. října 2014**

Korupce – víme co to je?

- Korupce – součást veřejného diskurzu v průběhu několika posledních let
- Co je korupce? – prostý úplatek nebo dlouhodobá aktivita?
- Týká se jen veřejné správy nebo i soukromého sektoru?
- Postoj veřejnosti jako faktor celkového korupčního klimatu ve společnosti
- České trestní právo : za korupci může být uložen trest do 6 ale také až do 12 let odnětí svobody

Trestní stíhání za úplatkářství – počet stíhaných osob

Zdroj: Justiční statistika Ministerstva spravedlnosti

Trestný čin	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2013
Braní úplatků	91	40	37	42	31	31	55
Poskytnutí úplatku	82	96	65	78	68	82	109

Výzkumy názorů veřejnosti na korupci

Corruption Perception Index – Transparency International 2010:

- Česká republika = 4,6, t.j. 53. místo
- 2011: 4,4; 57.-59. místo
- 2012: 4,9; 54.-57. místo

Výzkum IKSP v roce 2010 (977 respondentů):

- Jedna třetina respondentů zná někoho, kdo byl nucen dát úředníkovi úplatek
- Ale jen 13% respondentů uvedlo, že v posledních třech letech byli v situaci kdy od nich někdo přímo či nepřímo žádal úplatek
- 46% respondentů věří, že úředník obvykle nabízený úplatek přijme

Od koho vychází iniciativa ke korupčnímu chování:

- **24% respondentů uvedlo, že obvykle od úředníka;**
- **29% soudí, že celkem vyrovnaně od obou stran,**
- **18% věří, že iniciativa vychází obvykle od občana,**
- **29% neví.**

Proč lidé dávají úředníkům úplatky?

- Považují to za výraz **zdvořilosti** 2.85
- Úředník to přímo **požaduje** 2.57
- Chtějí **poděkovat** úředníkovi za ochotu 2,48
- Úředník jim to **naznačil** 2.25
- Domnívají se, že **jinak to nejde** 2.25
- Někdo jim **nepřímo řekl**, že by měli úplatek dát 2.16
- Chtějí **přimět** úředníka, aby jednal v jejich zájmu 2.11
- Chtějí **ovlivnit** úředníka, aby jednal v jejich zájmu 1.9

(Výzkum IKSP 2010)

Další výzkumy

Korupční klima:

- **1998:** 85% respondentů považovalo korupci za nemorální v porovnání se 74% respondentů v roce **2010 (GfK 2010)**
- Ve srovnání let **2006 a 2009 podle vlastního vyjádření o 12% více lidí dalo úplatek (nárůst ze 36% na 48%)**
- **2009:** 50% respondentů souhlasilo s názorem že pokud není jiná možnost člověk by neměl váhat dát úplatek
- Přibližně dvě třetiny (65%) lidí souhlasí s tvrzením, že podnik nemůže dostat státní nebo veřejnou zakázku bez poskytnutí úplatku (**Mravec+GfK 2012, Korupční klima v ČR 2012**)
- **Ernst & Young** (2011) consulting company: 41% manažerů tvrdí, že v zájmu získání zakázky jsou mimořádné výdaje na „reprezentaci“ ospravedlnitelné (evropský průměr činil 17%). Třetina respondentů by byla ochotná dát úplatek v zájmu získání kontraktu (evropský průměr činil opět 17%)

Jaké sféry státní správy jsou v očích veřejnosti nejvíce zkorumpované?

- 22% respondentů: politické strany
 - 17%: státní administrativa
 - 14%: ministerstva
 - 10%: vláda
-
- Nejméně často spojují lidé korupci se vzděláváním, celníky, nevládním sektorem, církvemi a bankami a také s médii

Mravec+GfK 2012: oblasti s nejvyšším výskytem korupce (2009)

Korupce ve vztahu k postojům k politickému systému

- **Buriánek, Aktér 2011:** Stále více lidí považuje korupci za organizovanou (skoro 50%) nebo dokonce systemickou (přes 20% v roce 2011)
- Stále méně lidí ji vnímá jen jako příležitostnou nebo sice častou, ale jen nevýznamnou
- Existuje korelace mezi chápáním korupce jako systemické a organizované a kritickým postojem k současnému politickému systému.

Země ovládaná korupcí – a přitom malý počet lidí poskytujících nebo přijímajících úplatky?

- Podle výzkumu "**Aktér 2011**" přibližně 60% lidí se nezapojuje do korupčních aktivit ani jako poskytovatelé ani jako příjemci.
- Vysvětlením může být, že korupce v ČR je koncentrována do oblasti nakládání s veřejnými prostředky a do průniku mezi zájmy politických stran, vlády a podnikání.
- Hlavním problémem primárně není individuální korupce při zajišťování různých služeb ale systemická manipulace s veřejnými prostředky (**Bureš, 2012**).

„Jádro“ korupce

- **Problém ČR spočívá v systemické korupci, organizovaném zneužívání veřejných fondů s propojením do politických struktur a to daleko více, než v „malé korupci“**
- **To odůvodňuje rozpor mezi obecným přesvědčením o vysoké úrovni korupce u nás a vlastním odhodláním na to něco měnit. Veřejnost je spíše přesvědčena, že změny v korupčním chování by měl iniciovat především „stát“, jeho politická reprezentace a vláda, od nichž veřejnost očekává aktivity proti korupci**

Můžeme srovnávat?

- **V době tzv. „reálného socialismu“** byla „malá korupce |“ na úrovni každodenního života zcela patrná, založená široce na „sítích vzájemných úsluh“ spočívajících ve vzájemném opatřování nedostatkového zboží a služeb.
- Na střední úrovni (např. při snaze získat byt) se korupce v podobě finanční platby objevovala častěji
- Na vyšší úrovni fungovala korupce ve formě klientelismu, který byl primárně motivován úsilím získat a udržet mocenskou pozici v systému, nikoli primárně ekonomickým prospěchem
- chování na běžné úrovni každodenního života nebylo vnímáno jako korupce
- na střední úrovni lidé hovořili o korupci, ale toto chování bylo posuzováno jako sice nesprávné, ale pochopitelné
- klientelismus uvnitř mocenského systému, byl pro „obyčejné lidi“ vysoko a daleko a samozřejmě oficiálně neexistoval

Charakter korupce dnes

- Malá" korupce na úrovni každodenního života ztratila do určité míry význam a její závažnost v očích veřejnosti poklesla
- Významně se proměnila korupce na vyšší úrovni, protože začala být motivována hlavně a především ekonomickým ziskem
- Objektem korupčních tlaků jsou nejen státní úředníci, ale také obecně politici od lokální přes regionální až po centrální úroveň

Děkuji za pozornost!

Kontakt:

mscheinost@iksp.justice.cz

www.kriminologie.cz